

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

2017

Vol:4 / Issue:12

pp.826-840

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 09/10/2017

The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 16/11/2017

The Published Date (Yayınlanma Tarihi) 17.11.2017

ENGELLİLERE YÖNELİK BİR FARKINDALIK ÇALIŞMASI: TOPLUMA HİZMET UYGULAMALARI DERSİ ÖRNEĞİ

AN AWARENESS STUDY TOWARDS DISABLED INDIVIDUALS: COMMUNITY SERVICE PRACTICES COURSE AS A SAMPLE LESSON

Yrd.Doç.Dr. Abdurrahman MENĞİ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Van/Türkiye

ÖZ

Bu çalışmada, Topluma Hizmet Uygulamaları (THU) dersi kapsamında engellilere yönelik öğretmen adaylarında farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden olan eylem araştırmasından hareketle nitel veri toplama ve değerlendirme tekniklerinin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır. Araştırma, THU dersi alan 3. sınıf öğrencilerinden 15 katılımcıyla 2016-2017 güz döneminde dört aylık bir çalışma sonunda yapılmıştır. Araştırmada THU dersi kapsamında, derinlemesine görüşmeler yoluyla katılımcıların engelli bireylere yönelik farkındalık düzeylerinde bir artış olup olmadığı sorgulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan altı temel sorudan hareketle katılımcılardan elde edilen veriler transkribe edilerek içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler altı farklı soruya uygun kategorileştirilerek değerlendirilmiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının THU dersini almadan önce engelli bireyler hakkında bilgi sahibi olmadıkları, engelli bireylere yönelik farkındalık düzeylerinin düşük olduğu ve engellilik konularına duyarsız kaldıkları bulunmuştur. Ancak THU dersi kapsamında engellilere yönelik yapılan farkındalık çalışması sonucunda, öğretmen adaylarının çoğunda bilgi ve farkındalığın oluştuğu, engellilere yönelik duyarlılığın da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma, sosyolojik perspektifle ele alınması, verilerin ilk elden toplanması, çarpıcı bulgu/sonuçlara ulaşılması bakımından son derece özgün bir araştırmadır. Ayrıca, öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik farkındalık oluşmasına dikkat çektiği için de önemli bir araştırma olmuştur. Son olarak araştırma, öğretmen adaylarının engelli bireyler konusunda farkındalıklarının artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyolojik Bakış, Öğretmen Adayları, Engellilere Yönelik Farkındalık, Topluma Hizmet Uygulamaları

ABSTRACT

This research aims to raise awareness among the teacher candidates towards disabled individuals within the context of the Community Service Practices (CSP) course. It is a descriptive research in which qualitative data collection and evaluation techniques are used with reference to the action research method, one of the qualitative research designs. The research was conducted at the end of a four-month study in the fall semester of 2016-2017 with 15 participants among 3rd grade (sophomore) students who took the CSP course. Within the scope of CSP course, it was questioned whether there was an increase in the awareness level of the participants via in-depth interviews. From the six basic questions in the semi-structured interview form, the data obtained from the participants was transcribed and subjected to content analysis. Then, the data obtained were categorized according to the six questions and evaluated. In the research, it was detected that the prospective teachers did not have knowledge about the disabled individuals before receiving the CSP course, that the level of awareness for disabled people was low and they were insensitive to the disability issues. However, as a result of the awareness study conducted for the disabled within the scope of the CSP course, the majority of the teacher candidates gained the knowledge and awareness, and their sensitivity to disability has been increased. This is a fairly genuine research in terms of its sociological perspective approach, data being collected from the first hand, and reaching striking findings / results. It has also been substantial because it drew attention of the teacher candidates gain awareness of disabled people. Finally, the research suggests to do more studies and training to increase prospective teachers' awareness of disabled individuals.

Key Words: Sociological Approach, Candidate Teachers, Pre-service Teachers, Disability Awareness, Community Service Practices (CSP)

1. GİRİŞ

İnsan yaşamı, sosyal ilişkilerin olduğu bir toplum içinde geçmektedir. Hiç bir toplum bireyler olmadan, birey ise toplum olmadan varlığını sürdürülemez. Toplumla birey arasında karşılıklı çıkar veya bağımlılık ilişkisi mevcut olduğu gibi bazen de çatışma durumu da yaşanmaktadır. Ancak, çatışma durumunun etkisi çoğu zaman toplumla bireyi bir birine bağlayan bağlar karşısında sönük kalmaktadır. Çünkü bireyler doğarken belki de en zayıf canlı olarak doğmaktadır. Diğer canlıların doğumlarından kısa bir süre sonra yaşama bağımsız olarak

tutunur iken insan uzun yıllar çevresinden belli destekler almak zorundadır. İnsanın bağımsız bir şekilde yaşama tutunması ancak büyük emekler sonucunda yıllar sonra mümkün olmaktadır. Yaşamın ilk yıllarından itibaren toplumsal yapı ve kurumlar bireyin sosyalleşmesine, içinde bulunduğu toplumsal yapıyla ilişkilerini geliştirmesine, ihtiyaç duyduğu alanlarda hizmet almasına imkân tanır. Böylece bireyler de toplumda gördüğü ilgi ve aldığı hizmetler karşılığında topluma karşı sorumluluk duyar.

Eğitim, okul öncesinden yükseköğretime değin; milli eğitim amaçları doğrultusunda bilimsel ilkeler, evrensel değerler ve çağdaş eğitim anlayışı çerçevesinde gerçekleştirilmektedir (Yeşilyaprak, 2006, s.18; Sönmez, 2010, s. 54). Eğitimde öğretmenler merkezdedir. Öğretmen adayları Eğitim Fakültelerinde hem bilgi hem de beceriye dayalı kapsamlı ve nitelikli bir eğitim sürecinde geçmektedirler. Öğretmen adayları bir yanda kendi branşları ile ilgili temel bilgiyle donanırken diğer taraftan sınıf yönetimi, rehberlik, değerlendirme, iletişim becerileri gibi pedagojik beceriler de edinmektedirler. Lisans eğitimlerinin sonunda; öğretmen adaylarının yaşama bakış açılarından, tutumlarından, iletişim, araştırma ve yaratıcılık becerilerinden ve sorumluluk bilinçlerinden önemli oranda kazanım edinerek mezun olurlar (Ataünal, 2003, s.58). Eğitim Fakültesinin yetiştirdiği öğretmenin yeterliliği görev yaptığı eğitim kurumunda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle öğretmen adayları için mesleki, bireysel ve sosyal gelişimleri kadar toplumsal sorumluluklarının geliştirilmesi de son derece önem taşımaktadır. Bu nedenle öğretmen adaylarına toplumun güncel sorunlarına çözüm üretmeye yönelik proje hazırlama becerisi kazandırmak için Sosyal Proje Geliştirme ve Toplum Hizmet Uygulamaları (THU) gibi temel dersler verilmektedir. Bu dersler temelde, insan ihtiyaçlarını karşılama ve insan kaynağını (potansiyellerini) geliştirme üzerine odaklanır (United Nations 1999, s.7). Böylece öğretmen adayı, toplumsal meselelere karşı duyarlılık kazanacak ve bu meseleleri sorumluluk duygusu ile titizlikle ele almaya çalışacaktır (Sönmez, 2010, s. 55).

Söz konusu kamu hizmeti olunca bu amaç daha da önem kazanmaktadır. Kamu hizmetinde görev alacak bireylerin sadece profesyonel olmaları yetmez aynı zamanda duyarlı olmaları da gerekir. Dolayısıyla profesyonellik ve duyarlılık da kendiliğinden kazanılan birer beceri değildir. Her ikisi de hizmet öncesi çeşitli eğitimler sonucunda birer beceri olarak kazanılmaktadır. THU dersi de öğretmen adaylarının topluma karşı sorumluluk anlayışının geliştirilmesi için var olduğu söylenebilir. Yani öğretmen adaylarına toplumsal sorumluluk duygusu aşılıyarak onların toplumsal meselelere karşı daha duyarlı olunması THU dersinin hedeflerindedir.

Dünyada THU dersinin ilk örnekleri 19. yüzyılında sosyal reform hareketleri çerçevesinde başlamış ve 20. yüzyılında ise John Dewey ve meslektaşlarının Şikago Üniversitesi'ndeki eğitim reformları ile temellenmiştir. (Flecky, 2011, s. 5). İlk 1966'da ABD'de topluma hizmet terim kullanılmıştır. 1969'da yapılan "Atlanta Toplum Hizmet Konferansı"nda okul ile topluma hizmet ilişkisi kurulmuştur. 20. yüzyılın son çeyreğinde ise Sinsinati Üniversitesinde Herman Schneider tarafından toplumsal içerikli eğitim programları oluşturulmaya başlanmıştır. 1980'lerde ise toplumsal içerikli eğitim programların Amerika'da 200 kolej ve üniversitelerde farklı temalar ile yaygınlaştırılmıştır (National Service-Learning Clearinghouse, 2011). Amerika'da 1990 yılında THU'ya yasal bir çerçeve kazandırılmıştır. Bu tarihten sonra THU dersini içeren programların kolej ve üniversitelerde önemi her geçen gün artmıştır. (Gravy, Ondaatje ve Zagaras, 1999). İlk kez 2001 yılında Amerika'da THU'ya ilişkin bir uluslararası konferans düzenlenmiştir (Hatcher ve Erasmus, 2008; Butcher vd., 2003).

Amerika'daki "Ulusal Toplum Hizmet Yasası"nda (1990) THU öğrencilere, edindikleri bilgi veya becerileri toplumda ve gerçek yaşamda kullanabilmelerine imkan sağlamak ve öğrencilerin kazandıkları bilgi veya becerileri gelecekteki mesleki yaşamlarına aktarabilme süreci olarak tanımlanmıştır (Quezada ve Christopherson, 2005). Anderson (1998) THU öğrenciler için iyi bir öğretim yöntemi ve iyi bir eğitim felsefesi olarak savunmuşlardır. Tonkin (2004) ve Furco (1996) ise THU dersini, gerçek yaşam ile okul arasındaki bağı kuran ve kuramı uygulamaya dönüştüren bir süreç olarak görmüşlerdir. Enos ve Trope (1996) ile Harkavy, Puckett, ve Romer (2000) ise THU dersini, geleneksel öğrenme yöntemlerinin ötesinde bir öğrenme yöntemi olarak kabul etmişlerdir.

Türkiye'de ise THU dersinin kökeni Selçuklu ve Osmanlıdaki vakıf geleneğinin yardımlaşma ve dayanışma kültürüne dayandırılmaktadır (Elma, Kesten, Kıroğlu, Uzun, Dicle ve Palavan, 2010, s. 236). Köy Enstitüleri'nin kurulması ile Türkiye'nin bilimsel, ekonomik, toplumsal potansiyeli (Deniz, 2014, s.159) geliştirilmeye çalışılmış ve THU dersinin ilk örnekleri de ortaya çıkmıştır. (Erdem, Kıran ve Kırmızı, 2011, s. 478-479). Öğretmen adayları, Köy Enstitülerinden edindikleri bilgiler ile köylerin kalkınmasına katkı sunma imkânını yakalamaktaydılar (Gökçora, 2003, s. 2-3). Köy Enstitüleri eğitim-öğretim sürecinde birçok yöntemi kullanmaktaydı. Öğretmen adayları Köy Enstitüleri sayesinde öğrendiklerini doğrudan uygulama fırsatını yakalamaktaydılar (Aydoğan, 2007, s. 53).

Türkiye’de THU dersinin yükseköğretimde öğretmen yetiştirme programlarına 2006-2007 yılında konulmuştur. Bu nedenle Türkiye’de THU dersi ile ilgili yapılan bilimsel araştırmalar son derece az sayıda olduğu görülmektedir. Topluma Hizmet Uygulamaları dersi, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tarafından 2006-2007 eğitim öğretim yılından itibaren Bologna sürecine uyum çerçevesinde üniversitelerin bünyesinde bulunan tüm Eğitim Fakültelerinin programlarına dâhil edilmiştir (YÖK, 2006, s. 4). Her fakültede THU dersine ilişkin uygulamalar, yerelin ve çevrenin ihtiyaçlarına göre farklılaşmaktadır. Ancak, THU dersi uygulamaları genelde, öğretmen adaylarının dersin uygulama aşamasına ilişkin pratikte yaşadıkları zorlukların giderilmesi ve dersin verimlilik, etkililik ve etkinliğinin artırılabilmesi amacıyla yapılmaktadır. THU dersi öğretmen adaylarının toplumsal duyarlılık, farkındalık, sorumluluk kazanması ve toplumsal gelişmelere duyarlı hale gelmesi için verilmektedir (Özdemir ve Tokcan, 2010). Ayrıca THU dersi ile eğitim kurumları dışında diğer kurum ve kuruluşlara veya girişimciliğe yönlendirme, evrensel toplum değerleriyle buluşturma, toplumsal sorunlara alternatif çözümler üretip uygulama, kendi kişisel gelişimine katkı sağlayacak çalışmalar yürütme, toplumla bütünleşmeyi sağlama, özgüven kazanma, kendisi için gerekli deneyimleri tecrübe etme, toplumsal liderlik rolünü oynayabilir duruma getirme gibi bir dizi amaç gütmektedir (Küçüköğlü, 2012, s. 215).

YÖK (2006) THU dersin içeriğini; “THU’nun önemi, toplumun güncel sorunlarını belirleme ve çözüm üretmeye yönelik projeler hazırlama, panel, konferans, kongre, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere izleyici, konuşmacı ya da düzenleyici olarak katılma, sosyal sorumluluk çerçevesinde çeşitli projelerde gönüllü olarak yer alma, topluma hizmet çalışmalarının okullarda uygulanmasına yönelik temel bilgi ve becerilerin kazanılması” olarak açıklamaktadır (YÖK, 2006, s. 3).

THU dersi; Eğitim Fakültelerinin bünyesindeki bölümlerde, bir saati teorik, iki saati uygulama olarak bir dönem okutulması zorunlu bir derstir (YÖK, 2006, s. 3). THU dersi daha çok, sınıf ortamının dışında gerçekleştirilmektedir. Ders gerek amaçları gerekse işleniş açısından diğer derslerden farklıdır. Ders, proje tabanlı ve uygulama ağırlıklı etkinliklere dayanır. Uygulama mekânları, öğretmen adaylarının önerileri dikkate alınarak sorumlu öğretim elemanı ve Eğitim Fakültesi koordinatörleri tarafından belirlenir. Ders daha çok proje tabanlı olduğu için bir öğretim elemanı 15-20 öğretmen adayından fazlasına danışmanlık yapamaz. Bu nedenle bu ders birden fazla grup ve danışman öğretim elemanı ile ve birden fazla etkinlik, uygulama veya proje ile yapılmaktadır (Uğurlu ve Kıral, 2013, s. 45).

THU dersi; gençler, yetişkinler, yaşlılar, engelliler, yabancılar, göçmenler, okur-yazar olmayan yetişkinler, sokak çocukları, işsiz gençler, gecekondulu sakinleri, muhtaç ve yoksullar, kadınlar, mahkûmlar, mülteciler, göçmenler gibi geniş bir hedef kitleye sahiptir. Ancak THU dersinde daha çok kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler gibi dezavantajlı kitlelere yönelik çalışmalara öncelik verilmektedir. Ayrıca THU dersi daha çok eğitim, sağlık, çevre ve sosyal içerikli temalara yoğunlaşmaktadır.

THU dersi Türkiye’de son on yıldır uygulanmaktadır. Bu nedenle, THU dersi ile ilgili araştırmalar sınırlıdır. Bunları yıllara göre şu şekilde sıralayabiliriz. THU dersi ile ilgili alan yazında yer alan ilk araştırmalardan biri Çuhadar’ın (2008) “THU Dersi Aracılığı ile Yurttaş-Öğretmen Yaratmak” adlı araştırmasıdır. Çuhadar, bu dersi yurttaşlık eğitimi bağlamından yurttaş-öğretmen yetiştirme amacına ilişkin ele almıştır. Çoban, Kaskaya ve Ağırbaş’ın (2010) araştırmalarında; Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin THU dersine ilişkin tutumları ile Eğitim Fakültesi bünyesinde bulunan diğer bölümlerindeki öğrencilerin tutumları karşılaştırılmıştır. Araştırmada Sınıf Öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının derse yönelik tutumlarının diğer bölümlerde okuyan öğretmen adaylarına (Beden Eğitimi, Fen Bilgisi, Türkçe ve Müzik Öğretmenliği) göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akkocaoğlu, Albayrak ve Kaptan’a (2010) göre THU dersi, öğretmen adaylarının toplumsal duyarlılık düzeylerinde önemli bir farklılaşma meydana getirmektedir. Elma vd., (2010) “Öğretmen adaylarının THU dersine ilişkin algıları” konusunu ele almışlardır. Araştırmada, öğretmen adaylarının derse ilişkin algıları farklı değişkenlerine göre (cinsiyet, sivil toplum kuruluşuna üyelik ve öğrenim gördükleri anabilim dalı) farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonuçları öğretmen adaylarının derse ilişkin algılarının olumlu olduğu; sosyalleşme boyutuna ilişkin öğretmen adaylarının algıları arasında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunduğu ve öğretmen adaylarının kurum boyutu ile ilgili algıları arasında da anabilim dalı değişkeni açısından anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir.

Gürol ve Özercan (2010) THU dersinin uygulanmasına ilişkin görüşleri araştırma konusu etmişlerdir. Araştırmada öğretmen adaylarının, THU dersinin kendi kişisel gelişimleri için yararlı olduğunu savundukları belirlenmiştir. THU dersine ilişkin yapılan bir diğer araştırma ise Tanrıseven, Üredi ve Yanpar-Yelken’in (2010) araştırmalarıdır. Araştırmada, öğretmen adaylarının THU dersinin toplumsal sorunlara çözüm üretme imkânı sağladığı belirlenmiştir. THU dersinin, THU’na yönelik proje geliştirme becerilerini artırdığını, projede yapılacak işleri ayrıntılı bir şekilde planlama becerisinin gelişimine katkı sağladığı vurgulanmıştır. Küçüköğlü

(2012) ise “Öğretmen Eğitiminde THU Deneysel Bir Öğrenme Yaklaşımı” adlı araştırmasında THU dersinin, literatür ve Türkiye’deki uygulama sonuçları bağlamında ele almıştır. Uğurlu ve Kırıl’ın (2013) yapmış oldukları “Öğretmen Adaylarının THU Dersinin İşleyiş Süreci ve Kazanımlarına İlişkin Görüşleri” adlı araştırmalarında, öğretmen adaylarının THU dersine ilişkin algılar; dersin kişisel, mesleki ve topluma katkılarına ilişkin görüşler ile dersin işleniş sürecinde karşılaşılan güçlükler ve öneriler gibi konulara odaklanmışlardır. Arcagök ve Şahin’in (2013) “Öğretim Elemanları ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının THU Dersine İlişkin Görüşleri” adlı araştırmalarında, öğretim elemanlarının THU dersinin yürütülmesinde bazı sorunlar yaşandığı buna karşılık dersin öğretmen adaylarının kişisel veya sosyal gelişimleri açısından önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. THU dersi toplumun sorunlarına yönelik farkındalık yaratma ve sorunlar karşısında duyarlılığı artırma amacını gütmektedir. Öğretmenlik mesleği, toplumsal sorumluluk taşıyan mesleklerin başından gelmektedir. Bu nedenle, öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimleri ile toplumsal meselelere karşı duyarlılık kazanmaları büyük önem taşımaktadır (Küçüköğlü, 2012, s. 216). Küçüköğlü’nun (2012) ifade ettiği gibi, “hizmet ederek öğrenme sürecinin vatandaşlık ve sosyal sorumluluk bilincine etkisi’ne ilişkin araştırmalar artmaktadır.” Melchior’e göre (1999), hizmet ederek öğrenme sürecinin katılımcıların toplumsal sorunları fark etmelerine ve katıldıkları hizmetin etik bir boyutu olduğunu anlamalarına ve ahlaki anlayış oluşturmalarına yardımcı olmaktadır. Yates ve Yunnis (1997) ise hizmet ederek öğrenmenin vatandaşlık bilincine ilişkin etkisi üzerine yaptıkları araştırmalarında öğrencilerin toplumsal sorunlara dair farkındalıklarının arttığı ve ahlaki sorumluluklarının geliştiğini bulgulamıştır. Araştırmalar, hizmet ederek öğrenme sürecine katılan öğrencilerin daha fazla sorumluluk sahibi olmadıkları, sorumluluk sahibi olmayı önemli bir değer olarak algıladıklarını göstermektedir (Scales ve Blyth, 1997; Melchior, 1999). Araştırmalarda, THU’nun öğretmen adaylarının toplumsal duyarlılık, farkındalık ve sorumluluk kazandırdığı bulgularına da rastlanmaktadır (Özdemir ve Tokcan, 2010; Akt. Küçüköğlü, 2012, s. 218-219).

Bu araştırma da THU dersinin hazırlık, uygulama ve değerlendirme süreçlerine uygun bir şekilde öğretmen adaylarının engellilere yönelik bir farkındalık oluşturmayı amaç edinmiştir. THU dersinin hazırlık aşamasında öğrencilerle üç adet toplantı yapılmış, proje konusunun belirlenmesi için tartışılmış ve araştırmacı (danışman öğretim üyesi) bilinçli olarak öğretmen adayların engellilere yönelik bir konuda çalışmaları için yönlendirme yapmıştır. Böylece engellilere yönelik farkındalık adlı bir tema ile uygulama konusu belirlenmiştir. Uygulama sürecinde THU dersini alan 15 katılımcı öğrenci ile sahada Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde 2016-2017 öğretim yılı güz döneminde kayıtlı olan engelli öğrenciler tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcı öğrenci ile tespit edilen öğrencilerin sorun tespiti yapılmış ve toplumsal farkındalık çalışmaları yürütülmüştür. Örneğin, 3 Aralık dünya engelliler günü nedeniyle geniş katılımlı bir farkındalık etkinliği yapılmıştır. Dönem sonunda değerlendirme sonucuna geçilmiştir. Değerlendirme sürecinde öğretmen adaylarında engellilere yönelik farkındalık oluşup oluşmadığı araştırmacı (danışman öğretim üyesi) tarafından araştırmak istenmiştir. Bu amaçlardan hareketle aşağıdaki soru niteliğindeki alt amaçlar ile araştırma yapılmıştır.

- THU dersinden önce engelliler hakkında ne tür bir bilgiye sahiptiniz?
- THU dersini almakla engellilere yönelik farkındalığınızı arttı mı? Nasıl?
- Engellilere yönelik farkındalığı nasıl (ne ile) kazandınız?
- Sizlerde engellilere yönelik bir duyarlılık gelişti mi? Nasıl?
- Farkındalık sürecinde etkilendiğiniz olay/durumlar nelerdir?
- Sormayı unuttuğu ve sizin anlatacağınız görüş/önerileriniz nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde, yöntemle ilgili süreçler ele alınmıştır. Bu kapsamda araştırmanın, araştırma desenine değinilmiş, çalışma grubu hakkında bilgiler verilmiş, veri toplama araçları tanıtılmış ve veri analizi hakkında bilgiler sunulmuştur.

2.1. Araştırma Modeli/Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden olan eylem araştırmasından hareketle nitel veri toplama ve değerlendirme tekniklerinin kullanıldığı bir araştırmadır. Eylem araştırması genel olarak eğitim alanında kullanılan ve öğretmenlerin, danışmaların ve yöneticilerin tercih ettiği bir araştırma türüdür (Derince ve Özgen, 2015, s. 146). Eylem araştırması sıradan insanların ortak kişisel sorunlarını kolektif araştırma yaparak düşünmeye sevk eden, tartışma, karar verme ve eyleme dökme yetilerinin güçlenmesine imkân tanıyan bir süreçtir (Adelman, 2006, s.8). Eylem araştırması katılımcıların eleştirel bir farkındalık geliştirmelerine katkıda bulunmak üzere farklı güç mekanizmalarına odaklanır ve bilinçlendirme amacı taşır (Neuman, 2006, s.42).

Dolayısıyla bu araştırma, öğretmen adaylarında engellilere yönelik farkındalık oluşturmak ve öğretmen adaylarını engelliler konusunda bilinçlendirerek duyarlı hale getirmek için bir eylem araştırması olarak desenlenmiştir.

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı 3. sınıf öğrencilerinden Topluma Hizmet Uygulamaları dersini alan 15 öğrenci ile 2016-2017 güz döneminde dört aylık bir sürede ve üç aşamalı bir etkinlik yapılmıştır. Etkinlik, dezavantajlı gruplardan biri olan engellilere yönelik yapılmıştır. Etkinliğe, katılan 15 öğrencinin her birisine ayrı görev ve roller verilmiştir. Etkinliğin birinci aşamasında, Yüzüncü Yıl Üniversitesinde kayıtlı olan engelli öğrenciler tespit edilmiştir. İkinci aşamasında, tespit edilen engelli öğrencilerin üniversite yerleşkesinde yaşadığı temel sorunlar belirlenmiştir. Üçüncü aşamasında ise 3 Aralık engelliler günü nedeniyle engellilere yönelik kapsamlı (konferans, skeç, müzik şenliği, afiş, broşür, slayt gösterisi gibi) bir farkındalık çalışması yapılmıştır. Bu üç aşamalı etkinliğin sonunda öğrencilerin süreci nasıl gördükleri ve nasıl değerlendirdikleri sorgulanmıştır. Dolayısıyla, araştırma için amaçlı çalışma grubu seçilmiştir. Yani Topluma Hizmet Uygulamaları dersini alan ve bu kapsamda engellilere yönelik yapılan üç aşamalı bir farkındalık etkinliğe katılan 3. sınıf öğrencilerinden 15 katılımcı ile çalışma yapılmıştır. Katılımcılar sırayla k1, k2, k3, k4, k5, k6, k7, k8, k9, k10, k11, k12, k13, k14, k15 olarak kodlanmış ve katılımcılara dair bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Özellikleri

Değişkenler	Alt Gruplar	f	%
Cinsiyet	Kadın	8	53,3
	Erkek	7	46,7
	Toplam	15	100
Sınıf	3.Sınıf	15	100
	Toplam	15	100
Fakülte/Böl.	Eğitim/Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD	15	100
	Toplam	15	100

Tablo 1’e bakıldığında 15 katılımcının olduğu görülmektedir. Katılımcıların %53,3’ünün kadın ve %46,7’sinin ise erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların tümü Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD 3.sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

2.3. Veri Toplama ve Analizi

Araştırmada nitel veri toplama araçları ve nitel analiz teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın veri toplama süreci Eylül 2016’da başlayıp Aralık 2016’da tamamlanmıştır. Araştırmada ilk olarak konu ile ilgili alanyazına ulaşılmaya çalışılmış, yerli ve yabancı literatür incelenmiştir. THU dersi ile ilgili önemli oranda kaynaklara ulaşılrken, Türkiye’de THU dersi kapsamında engelli bireylere yönelik yapılmış herhangi bir farkındalık çalışmasının olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, THU dersi kapsamında öğretmen adaylarında engelli bireylere yönelik bir farkındalık çalışması yürütülmüştür. Çalışma sonunda elde edilen veriler paylaşılacak istenmiştir. Dolayısıyla araştırmanın verileri THU dersinin sonunda, yani farkındalık çalışmalarının sonunda toplanmıştır.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler transkribe edildikten sonra kodlama, ayıklama, kategorileştirme ve alt kategori şeklinde içerik analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca, araştırma verileri, iki ayrı uzman tarafından bağımsız olarak kodlanmış, ayıklanmış ve alt kategorilere ayrılmıştır. Böylece uzman görüşleri alındıktan sonra araştırmacı ile uzman görüşleri karşılaştırılmıştır. Üçüncü bir uzman görüşü ile de kodlanan verilerin bir biriyle önemli oranda tutarlı olduğu desteklenmiş ve araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği de artırılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular birer kategori olarak kabul edilmiştir. Araştırma verileri kodlanmış, ayıklama yoluyla sınıflandırılarak alt kategorilere ve belli kodlarla çeşitli veri setlerine ulaşılmıştır. Analizde ulaşılan kodlar ve alt kategoriler, her bir katılımcı için ayrı ayrı gözden geçirilmiş ve veriler arasında karşılaştırma yapılmıştır. Analizler sonucunda toplam altı farklı soruya bağlı olarak altı kategori oluşturulmuştur. Kategori olarak sunulan veriler genelde üç farklı kod şeklinde verilmiştir. Her bir kodun katılımcı oranı ve yüzdelik dilimi belirlenmiştir. Ayrıca her bir tablonun içinde belli katılımcıların görüşleri altın örnekler bağlamında verilmiştir. Daha sonra her bir tablonun değerlendirmesi yapılmış ve altın örnek olarak belirlenen çeşitli bulgular katılımcıların doğrudan ifadelerinden hareketle betimsel analize uygun sunulmuştur.

3. BULGULAR

Bu bölümde, katılımcılardan gelen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular altı farklı alt başlık şeklinde verilmiştir. Bulgular, öğretmen adaylarının THU dersini almadan önceki ve sonraki durumları, öğretmen adaylarının engellilere yönelik farkındalık ve duyarlılık durumları, öğretmen adaylarının farkındalık sürecinde etkilendikleri olaylar ve öğretmen adaylarından gelen öneriler olarak sunulmuştur.

3.1. Öğretmen Adaylarının THU Dersini Almadan Önceki Durumları

Araştırmacı “THU dersini almadan önce engelliler hakkında ne tür/oranda bir bilgiye sahiptiniz?” sorusuyla mevcut durumlarını belirlemeye çalışmıştır. Ayrıca, öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik farkındalık durumlarına bağlı olarak bilgi seviyelerinin ne olduğu da ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu hususla ilgili veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. THU Dersi Öncesi Katılımcıların Engelliler Hakkındaki Bilgi Durumu

Değişken Adı/Kategori (Soru 1): THU dersini almadan önce engelliler hakkında ne tür/oranda bir bilgiye sahiptiniz?		
Kodlar / Şıklar	Katılımcı (n) / (f)	Görüşler/Altın Örnekler
1 Bilgi Sahibiydim	2 (%13,4)	Bu dersi almadan önce yaşadığımız çevrede engellilerin çektikleri zorluklar konusunda bilgilere sahiptim (k3).
2 Az Bir Bilgi Sahibiydim	6 (%40)	Topluma hizmet dersini almadan önce engelliler hakkında çok az bir bilgiye sahiptim. Engellilerin toplum tarafından nasıl ikinci plana atıldığını, engelli olmayan insanların engellilere nasıl engel çıkardıklarını bilmiyordum (k6).
3 Hiç Bilgi Sahibi değildim	7 (%46,6)	Elle tutulur bir bilgiye sahip olduğum söylenemez. Onların yanımızdan geçip gitmesinin bile farkında mıydım? Bilmiyorum... (k1) Engellilerle ilgilenmiyordum, onların eksik bireyler olduğunu sanıyordum ve içimde acıma duygusu ile yaklaşıyordum. Engellilerin topluma kazandırılmayacağını sanıyordum, onları ölmeyi bekleyen insanlar olarak görüyordum. (k13).

İlk soru ile ilgili görüş belirten 15 katılımcı olmuştur. Bu katılımcıların %46,6’sı THU dersini almadan önce engelliler hakkında hiç bir bilgi sahibi olmadığını; %40’ı az bilgi sahibi olduğunu ve %13,4’ü ise bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%86,6’sı) THU dersini almadan önce engelli bireyler konusunda pek bir bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, engelli bireyler hakkında yanlış tutum ve bakış açısına sahip olduklarını, engelli bireyleri tanımadıkları için onlardan korkup kaçtıklarını, onlara acıyarak yaklaştıklarını, yardıma muhtaç ve ölümü bekleyen kişiler olarak gördüklerini ve onlarla nasıl iletişime geçecekleri konusunda zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan elde edilen verilerden, altın örnek bağlamında seçilmiş olan görüşler aşağıda olduğu gibi sunulmuştur.

“Bu dersi almadan önce engellilerin hep zorluklar çektiğini, insanlara bağımlı olarak yaşadıklarını ve toplum içerisinde ne kadar zor durumlarla karşılaştıklarını ve **hayata küstüklerini düşünüyordum** (k2). Yani toplumun genelinin bildiği ve birçoğu **sakat olan düşüncelere sahiptim**. Ben engelli bireyleri “**WC Engelli** “**tabelasında tanıdım**. Evet, bir engelli birey otobüse bindiğinde yerimi verirdim. Ancak bu bir farkındalık değildi. Bu davranışım acıma duygusuna dayanan bir tepkiden ibaretti. (k12). Evet, engelli birilerini görüyordum ama ben onların farkında mıydım? Bırakın farkındalık yaratmayı **onların yanımızdan geçip gitmesinin bile farkında mıydım? Bilmiyorum...** (k1). Bu dersi almada önce engelliler hakkında kulaktan dolma bilgilere sahiptim. **Empati yoksunuydum**. Onlarla konuşurken bakışlarımda kendilerince **acıma hissi** yakalayacaklarından **korktuğum için konuşmaya bile cesaret edemezdim** (k9). Günlük hayatta engelli insanlara nadiren denk gelirdim. **Onları görünce** içimde bir acıma duygusu oluşur, sanki onların **yardıma muhtaç** insanlar oldukları düşüncesine kapılırdım. Tabi bu düşünce onları gördüğümde anlık olarak belirir, geçip gittiğimde ise bu **acıma duygusu** uçar giderdi. Engellilerin ne gibi sorunları olduğunu ve **onlarla nasıl iletişime geçeceğim hakkında hiçbir bilgim yoktu**. Tabi bu durumda beni engelli insanlardan **uzak durma seçeneğine itmekteydi**. Daha önce hiçbir engelli ile **iletişime geçmişliğim yoktu**. Genellikle engelli insanlara yaklaşım tarzım duygusal bir çerçevede gerçekleştiği için, onlara **yanlış bir söz söyleyip incitirim düşüncesinde olduğumdan, onlardan uzak durmayı tercih ederdim** (k7). Onların **eksik bireyler olduğunu sanıyordum** ve içimde **acıma duygusu ile yaklaşıyordum**. Engellilerin **topluma kazandırılmayacağını sanıyordum, onları ölmeyi bekleyen insanlar olarak görüyordum** (k13)”. Maalesef ki bu derse başlamadan önce engelli bireylerle ilgili **çok fikrim yoktu**. Nasıl **iletişime geçeceğimi, neyin onları kıracağını ve nasıl tepki alacağımı** konusunda **endişelerim vardı** (k10).

3.2. Öğretmen Adaylarının THU Dersini Aldıktan Sonraki Durumları

Araştırmacı “THU dersini almakla engellilere yönelik farkındalığınız arttı mı?” sorusuyla öğretmen adaylarının eğitim sonrası farkındalık düzeyleri belirlemeye çalışmıştır. Böylece öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik farkındalık durumlarında nasıl bir değişimin olduğu anlamaya çalışılmıştır. Bu hususla ilgili veriler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. THU Dersi Sonrası Katılımcıların Engelliler Hakkındaki Bilgi Durumu

Değişken Adı/Kategori (Soru 2): THU dersini almakla engellilere yönelik farkındalığınız arttı mı?		
Kodlar / Şıklar	Katılımcı (n) / Kodlar (f)	Görüşler/Altın Örnekler
1 Farkındalık başladı/ Görmeye başladım	6 (%40)	Önceden gözümü çarpmayan, belki görmezden geldiğim olayların aslında engelli bir birey için ne tür sıkıntılar doğurduğunu görmeye başladım (k4).
2 Farkına vardım/ duyarlılık kazandım	4 (%26,7)	Engellilerin aslında en büyük engelini çevrelerindeki insanlardan kaynaklandığını, bu insanların engelliler konusunda ne kadar duyarsız olduğunu fark ettim. Topluma hizmet dersi bu hususta ilkin bana sonra arkadaşlarıma çok büyük bir duyarlılık kazandırdı (k5).
3 Bakış açım büyük anlamda değişti	5 (%33,3)	Engelli bir insanın hayatta yaşadığı sıkıntıların ne derecede olduğunu, bizim için kolay ve basit görünen şeylerin engelliler için ne kadar sıkıntı oluşturduğunu bu ders sayesinde öğrenmiş oldum ve onlara bakış açım büyük anlamda değişmiş oldu (k4).

İkinci soru ile ilgili görüş belirten 15 katılımcı olmuştur. Bu katılımcıların %40’ı çevresindeki engellilerin farkına vardığını, onları da görmeye başladığını; %26,7’si engelliler konusunda duyarlılık kazandığını ve %33,3’ü ise THU dersi ile farkındalık düzeyinde büyük bir değişiklik olduğunu belirtmiştir. THU dersini almakla katılımcıların engellilere yönelik önemli oranda farkındalık kazandıklarına ilişkin görüşleri veya altın örnekler niteliğindeki bulgular aşağıda verilmiştir.

“Bu dersle birlikte onların (engelli bireylerin) gerçekte hep gözümün önünde olduğunu asıl benim onlara gözlerimi kapattığımı onları göremediğimi fark ettim. Hiçbir farkımız olmadığı halde aslında insanların engelleri arkadaşlara bizden çok farklıymış gibi baktıklarına tanık oldum. Bu ders kapsamında yaptığım her çalışma, katıldığım her toplantı, konuştuğum her insan bana çok şey kattı. Çalışmanın her adımı benim için çok önemliydi. Çünkü daha önce hiç yapmadığım bir çalışmanın içerisindeydim ve içerisinde bulunduğum çalışmanın her adımı bana ayrı bir bilgi kattı (k1). Ben bu dersi almakla engelliliğin engel olmadığını ve insanların engellilere karşı tutumunu bir engel olduğunu gördüm (k2). Bu dersi ile engelli bireylerle konuşma ve sıkıntılarını paylaşma fırsatı buldum... Toplum olarak onları ne kadar ötekileştirdiğimizi fark ettim... (k3). Bu dersten sonra; engelli bireylerle ilgili korkularımı yendiğimi ve cesaretlendiğimi fark ettim (k9). Engelli insanlara yönelik bakış açım değişti. Engelli insanlara duygusal olarak yaklaşmanın ne kadar yanlış olduğunu fark ettim. Engellilerin sorunlarına empati yaparak, onların gözünden bakarak yaklaşmam gerektiğini öğrendim. Engellilerin yardıma muhtaç insanlar oldukları düşüncesinden sıyrılarak, engellilerin günlük hayatta karşılaştıkları sorunları çözüme ulaştırmamız gerektiği hakkında bilinçlendim (k7). İlk önce belirtmek isterim ki çok değerli arkadaşlarım oldu. Onlar gibi düşünmemi sağladı. Onların varlığını ve ne kadar özel olduklarının farkına vardım. Onların ihtiyaçlarının farkına vardım. Onlara nasıl davranacağımı öğrendim (k8). Bu ders bana insanlara nasıl yardım edebilirim topluma nasıl faydalı olabilirim sorularının cevabını kazandırdı. Ayrıca engellilerin ne tür duygular içinde olduklarını anlamış oldum. Onlara nasıl yaklaşmam gerektiğini anladım. Engelli bireylerin hayat dolu olduklarını birçok işi herhangi bir engeli olmayan insanlardan daha iyi yapabileceklerini görmüş oldum. Onlara acıyarak değil normal bireyler olduklarını bilerek yaklaşmam gerektiğini anladım. Ayrıca karşılaştıkları zorluklara karşı onlara bilinçli bir şekilde yardım etmem gerektiğini anladım (k13). Engelli bir insanın hayatta yaşadığı sıkıntıların ne derecede olduğunu, bizim için kolay ve basit görünen şeylerin engelliler için ne kadar sıkıntı oluşturduğunu bu ders sayesinde öğrenmiş oldum ve onlara bakış açım büyük anlamda değişmiş oldu (k4). Engellilerin aslında en büyük engelini çevrelerindeki insanlardan kaynaklandığını, insanların engelliler konusunda ne kadar duyarsız olduğunu fark ettim. Topluma hizmet dersi bu hususta bana çok büyük bir duyarlılık kazandırdı (k5). Bu ders sayesinde farkındalık düzeyim müthiş bir şekilde arttı. Artık bir engelli bireyi sadece görmeye kalmayıp dış dünyada yaşadığı sorunları da hemen fark etmeye başladım. Şimdiye kadar neden bu farkındalık düzeyine sahip değildim diye kızıyordum artık kendime. İyi ki bu dersi almışım ve iyi ki engeller ile ilgili bir etkinlik yaptık diyorum kendime şu anda (k12)”

3.3. Öğretmen Adayların Engellilere Yönelik Farkındalık Durumları

Araştırmacı öğretmen adayların THU dersi kapsamında edindikleri farkındalıklarının nasıl oluştuğunu, “Engellilere Yönelik Farkındalığı Nasıl (Ne ile) Kazandınız?” sorusuyla belirlemeye çalışmıştır. Bu hususla ilgili veriler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların Engellilere Yönelik Farkındalık Kazanma Durumu

Değişken Adı/Kategori (Soru 3): Engellilere yönelik farkındalığı nasıl (ne ile) kazandınız?		
Kodlar / Şıklar	Katılımcı (n) / Kodlar (f)	Görüşler/Altın Örnekler
1 Ders ödevi sayesinde arttı	4 (%26,7)	Arttı. Başlarda bunu sadece bir ödev olarak gördüm. Ancak bu dersin ödevi sayesinde artık onları fark edip onların ihtiyaçları doğrultusunda çevreme bakmaya başladım. Örneğin; Son zamanlarda yağın kar nedeni ile kapanan yolların kayganlaşması, sarı (kılavuz) şeritlerin üzerlerinin karla kaplı olması beni çok rahatsız etmeye başladı. Bu konuda yetkililere dilekçe yazmayı düşündüm (k8).
2 Farkındalık kapsamında yapılan konferans sayesinde arttı	4 (%26,7)	Hocamızın düzenlemiş olduğu konferansta yapmış olduğu konuşma bana ve salondaki çoğu dinleyiciye duyarlılık kazandırmıştır. Aynı şekilde bu konferansta mimarlık fakültesinden gelen öğrenci arkadaşlarımızın sokaklarda erişebilirlikle ilgili yaşanan sorunlara, engellilerin hangi tür engellerle karşılaştığını ve sokak ve caddelerin engelli haklarını ne kadar koruduğunun acı bir göstergesi olarak gördük. Ayrıca, o sokak ve caddelerde yaşayan, oradan geçen, orada esnafılık yapan halkın ne kadar duyarsız olduğunu ne yazık ki gördük. Bu konuda bana duyarlılık kazandırdıkları için ve her gün geçtiğim sokaklardan sadece kendime yönelik engelleri görüp engelli arkadaşlarımızın engellerini görmediğimi ve en başta onların yaşadığı sorunları dile getirmemiz gerektiğini bilincini bana kazandırdıkları için onlar teşekkür ederim (k5).
3 THU Dersi Sayesinde arttı	7 (%46,6)	Bu dersten sonra farkındalık düzeyim arttı engellilerin ne hissettiğini onları nasıl topluma kazandıra bileceğimizi anladım. Engelli bireylerle daha yakın ilişkiler kurmaya başladım. Onların hangi alanlarda zorluklar çektiğini fark ettim birçok alanda önlerinin açılması gerektiğini anladım bazı konularda onlara kolaylık sağlanması gerektiğini anladım kısacası engellileri artık toplumun her alanından fark ediyorum (k13).

Üçüncü soru ile ilgili görüş belirten 15 katılımcı olmuştur. Katılımcıların %46,6’sı THU dersi sayesinde; %26,7’si sahada gerçekleştirdikleri ders ödevi sayesinde ve %26,7’si ise farkındalık kapsamında yapılan konferans sayesinde farkındalık düzeyinin arttığını ileri sürmüştür. Dolayısıyla öğretmen adaylarının engellilere yönelik farkındalık düzeyleri hem THU dersi ile hem de bu ders kapsamında verilen saha çalışması ödevi ile hem de yapılan konferans ile önemli oranda arttığı söylenebilir.

Bu dersle birlikte farkındalık düzeyimin arttığına inanıyorum. Yapılan farkındalık çalışmalarının içinde bulunarak (dersin ödevi ile) biraz olsun bilinçlenmiş oldum... Daha çok çalışma yapılarak farkındalık düzeyimizin daha fazla artacağını düşünüyorum (k1). Engelli arkadaşlarla bir araya gelip onlarla birebir görüşüp hayatı bir de onların gözünden görmeye çalışarak farkındalık düzeyimin arttığını görmüş oldum (k4). Arttı. Başlarda bunu sadece bir ödev olarak gördüm. Ancak bu dersin ödevi sayesinde artık onları fark edip onların ihtiyaçları doğrultusunda çevreme bakmaya başladım. Örneğin; Son zamanlarda yağın kar nedeni ile kapanan yolların kayganlaşması, sarı (kılavuz) şeritlerin üzerlerinin karla kaplı olması beni çok rahatsız etmeye başladı. Bu konuda yetkililere dilekçe yazmayı düşündüm (k8). Önceleri engellileri gördüğümde onlarla konuşmak isterdim. Ama sanki onların ters tepki vereceklerini düşünerek konuşmazdım. Konferanstan sonra aslında böyle olmadığını gördüm ve bu açıdan farkındalığım arttı (k2). Hocam’ın düzenlemiş olduğu konferansta yapmış olduğu konuşma bana ve salondaki çoğu dinleyiciye duyarlılık kazandırmıştır. Aynı şekilde bu konferansta mimarlık fakültesinden gelen öğrenci arkadaşlarımızın sokaklarda erişebilirlikle ilgili yaşanan sorunlara, engellilerin hangi tür engellerle karşılaştığını ve sokak ve caddelerin engelli haklarını ne kadar koruduğunun acı bir göstergesidir. Tabi bu kadar sorunun yanında o sokak ve caddelerde yaşayan, sadece oradan geçen, orada esnafılık yapan halkın ne kadar duyarsız olduğunu ne yazık ki görmüş olduk. Bu konuda bana duyarlılık kazandırdıkları için, her gün geçtiğim sokaklardan sadece kendime yönelik engelleri görüp engelli arkadaşlarımızın engellerini görmediğimi ve en başta onların yaşadığı sorunları dile getirmemiz gerektiğini bilincini bana kazandırdıkları için onlar teşekkür ederim (k5). Hocamız ve diğer tüm arkadaşlarıma minnettarım. Samimi bir şekilde söylüyorum bu dersi almakla çok iyi bir şey yaptım ve gerçekten topluma hizmet ettiğimi düşünüyorum (k12). Bu ders sayesinde Farkındalık düzeyim arttı, çünkü engelli bireylerle ilgilenmek gerektiğini ve birilerinin bunu yapması gerektiğini anladım...

Toplumda da bunu herkesin yapması gerektiğini ve bunun bi insanlık görevi olduğu kanaatine vardım... (k3). **Bu ders sayesinde engelli insanlara yönelik farkındalık düzeyimde artış oldu. Her şeyden önce engelli insanları ötekileştirmekten vazgeçtim.** Engel olarak gördüğüm şeylerin gerçekte var olmadığını, bu engelleri kendi zihnimde oluşturduğumun farkına vardım. **Engelli insanlarla aramızda bir fark olduğunu düşünmenin yanlış olduğunu anladım.** Engeli olsun ya da olmasın hepimizin insan olduğunu düşünmemiz gerektiğini ve bu düşünce kapsamında engellilere yaklaşmamız gerektiğinin daha sağlıklı olduğunu anladım (k7). Şuan yaklaşımım ilk başlardakinden çok daha farklı. Artık bakışlarımda sadece sevecenlik, dostane bir sıcaklık bulacaklarımdan eminim (k9). Engellilere yönelik **farkındalık düzeyimin arttığını düşünüyorum.** En azından ilerde bir engelli bireyle karşılaştığımda ona nasıl yaklaşacağım hakkında bilgi sahibi oldum (k11). **Bu dersten sonra farkındalık düzeyim arttı** engellilerin ne hissettiğini onları nasıl topluma kazandıra bileceğimizi anladım. Engelli bireylerle daha yakın ilişkiler kurmaya başladım. Onların hangi alanlarda zorluklar çektiğini fark ettim birçok alanda önlerinin açılması gerektiğini anladım bazı konularda onlara kolaylık sağlanması gerektiğini anladım kısacası engellileri artık toplumun her alanından fark ediyorum (k13).

3.4. Öğretmen Adaylarının Engellilere Yönelik Duyarlılık Durumları

THU dersi ile öğretmen adaylarının engellilere yönelik duyarlılık kazanıp kazanmadıkları şayet kazanmışlarsa duyarlılığı nasıl kazandıkları sorulmuştur. Katılımcılardan gelen cevaplar şu şekilde olmuştur:

“Bu dersi aldıktan sonra hakikaten onların karşılaştıkları sorunlara biraz daha duyarlı hale geldim (k2). Daha önce farkında olmadığım ama aslında hep benle birlikte olan bir dolu engelli arkadaşım olduğunu fark ettim. Daha önce bu konuda yaşadığım duyarsızlığın yerini bunlarla birlikte oluşan bir duyarlılık ve empati aldı (k1). **Bu dersle birlikte farklı engelli bireyleri tanıma fırsatı buldum ve sorunlarına karşı daha çok duyarlı olmam gerektiğini anladım... (k3).** **Bu ders ile engelli bireylerin yaşadıkları sorunları ve buna karşın yapılması gereken bazı hususlar konusunda farkındalık düzeyim arttı (k5).** **Artık engelli insanlarla iletişime geçerken eskisine nazaran kendimi daha rahat hissediyorum.** Engellileri eskisine göre daha iyi anladığım için onlarla olan iletişimimin daha sağlıklı gerçekleşeceğine inanıyorum (k7). Başlarda engelli bireyleri görünce sadece **üzülüp, geçmekten ibarettim.** Onlarla **iletime geçmekte sıkıntı yaşayacağıma dair önyargıları vardı.** Ama önyargıları kırıldı. Artık onları yolda **gördüğümde üzölmek yerine gülümseyip selam veriyorum (k8).**

Empati düzeyim arttı. Artık daha duyarlıyım. Onlara yaklaşımım ilk başlardakinden çok daha farklı. Artık bakışlarımda sadece sevecenlik, dostane bir sıcaklık bulacaklarımdan eminim (k9). Onlara acıma duygusuyla bakmadan onlarla **rahat bir şekilde konuşabileceğimizi anladım (k11).** Şimdi engellilerin sorunlarıyla daha yakından ilgilenmeye başladım. Onların sorunları ile ilgilenmek için daha fazla zaman harcamaya başladım onların sadece bedenen kısıtlı bireyler olduklarını anladım bedenleri önündeki engeller kaldırılırsa çok iyi işler yapacaklarını anladım. Onlar ile engelleri hakkında **konuşurken dikkat etmem gereken hususlar olduğunu anladım (k13).**

3.5. Öğretmen Adaylarının Farkındalık Sürecinde Etkilendikleri Olaylar

Araştırmacı öğretmen adaylarının THU dersi kapsamında yapılan farkındalık sürecinde engellilerle ilgili etkilendikleri olay veya durumlar, “THU dersi süresince engelli bireylerle ilgili üzerinizde etki bırakan ve unutmadığınız bir olay, durum var mı belirtiniz?” sorusuyla belirlemeye çalışmıştır. Böylece öğretmen adaylarının engelli bireylere yönelik yapılan farkındalık çalışmalarında ne tür olay veya durumlardan daha fazla etkilendikleri verisine ulaşılmıştır. Bu verilerle ilgili bulgular Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Engellilerin Yaşadıklarından Etkilenme Durumu

Değişken Adı/Kategori (Soru 4): THU dersi süresince engelli bireylerle ilgili üzerinizde etki bırakan ve unutmadığınız bir olay, durum var mı belirtiniz?		
Kodlar / Şıklar	Katılımcı (n) / Kodlar (f)	Görüşler/Altın Örnekler
1 Sosyal ve fiziksel çevredeki zorluklardan	3 (%20,1)	Eğitim Fakültesinden yurda giderken 300 metre önümde bir engelli arkadaşım yere düştüğünü gördüm. Gidene kadar arkadaşları onu kaldırdı ve elbisesinin tozunu silkeleyerek gittiğini gördüm. Düştüğü yere gittiğimde parke taşı yüzünden düştüğünü anladım. İnsanların engelli arkadaşlara ne kadar zorluklar çıkardığını gördüm. Ve bu olay benim üzerimde büyük bir etki yarattı (k2).

Tablo 5. (Devamı) Katılımcıların Engellilerin Yaşadıklarından Etkilenme Durumu

2 Engelli bireylerin yaşam öykülerinden etkilenme	7 (%46,6)	Bu süre zarfında elbette ki üzerimde etki bırakan bir takım olaylar oldu. Gerek çalışmayı yürüttüğüm esnada yapılan olumsuz yorumlar, gerekse bu çalışma esnasında bize bazı yerlerde yardımcı olunmaması gibi etkenler beni üzdü. Ayrıca, engelli arkadaşlarımız ile irtibatla olduğumuz süre zarfında mümkün mertebe sıkıntılarını dinlemeye çalıştım. Bu esnada görme engelli arkadaşımızın yürürken yolların bozuk olması ve yollardaki sarı (kılavuz) şeritlerin farklı ve yanlış amaçlarla kullanılması sebebiyle yaşadığı sıkıntılar, ortopedik engelli arkadaşlarımızın yürümede, merdiven inip çıkmada vs. çektiği zorluklar, işitme engelli arkadaşlarımızın ise beden dili kullanılmaması durumunda karşılaştığı zorluklar gibi çeşitli sebeplerle oluşan sıkıntıları dinledim. Tüm bunları dinlerken üzerimde hiç unutmayaçağım etkiler oluşturdu. Duygusal olarak ise üzerimde etkileri çok oldu. Unutamadığım en önemli olay ise konferansta konuşma yapan Şemseddin abinin (35 yaşlarında görme engelli öğrenci) yapmış olduğu konuşmada yaşadığı olayları anlatması ve karşılaştığı üzücü durumlar (k1).
3 Engelli bireylerin yaşama sınırsızlığından etkileme	5 (%33,3)	Her şeye rağmen engelli bireylerdeki yaşama sınırsızlığına başarıları bende etki bıraktı. Yılmadan bir şeyleri yapma becerileri takdir edilmesi gereken bir durumdu. Özellikle üniversite bünyesinde çalışan engelli memurlar buna çok güzel bir örnekti. (k3)

THU dersi süresince engelli bireylerle ilgili üzerinizde etki bırakan ve unutamadığınız bir olay, durum var mı? Sorusuna katılımcıların bir kısmı engelli bireylerin karşılaştığı zorluklardan veya sosyal çevrenin duyarsızlığından ve olumsuz bakışlarından olumsuz etkilenmişlerdir. Katılımcıların çoğu ise (%79,9) engelli bireylerin karşılaştıkları zorlukları aşmak için gösterdikleri çabalardan, hayata sınırsızlığından etkilediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu hususla ilgili görüşleri veya altın örnekler niteliğindeki bulgular aşağıda verilmiştir.

“Bu süre zarfında elbette ki üzerimde etki bırakan bir takım olaylar oldu. Görme engelli arkadaşımızın yürürken yolların bozuk olması ve yollardaki sarı (kılavuz) şeritlerin farklı ve yanlış amaçlarla kullanılması sebebiyle yaşadığı sıkıntılar, ortopedik engelli arkadaşlarımızın yürümede, merdiven inip çıkmada vs. çektiği zorluklar, işitme engelli arkadaşlarımızın ise beden dili kullanılmaması durumunda karşılaştığı zorluklar gibi çeşitli sebeplerle oluşan sıkıntıları dinledim. Tüm bunları dinlerken üzerimde hiç unutmayaçağım etkiler oluşturdu (k1). Arkadaşlarımızın hayatta yaşamış oldukları sıkıntıları dinlediğim zaman bir birey olarak büyük bir üzüntü yaşadım. Onların hor görüldüğünü toplum tarafından ikinci plana atıldığını çok net bir şekilde görmüş oldum. (k14). Bu süreçte konferansta konuşma yapan görme engelli abimizin yapmış olduğu konuşma ve tabii ki yaşamış olduğu hayat ve karşılaşmış olduğu zorluklar beni en çok etkileyen olaylardan bir tanesi oldu (k15). Her şeye rağmen engelli bireylerdeki yaşama sınırsızlığına başarıları bende etki bıraktı. Yılmadan bir şeyleri yapma becerileri takdir edilmesi gereken bir durumdu. Özellikle üniversite bünyesinde çalışan engelli memurlar buna çok güzel bir örnekti (k3). Konferansı yaptığımız gün yanımda ortopedik engele sahip çocuğu bulunan bir anne vardı. Konferanstaki duygulu anlarda o annenin ne kadar metanetle durmaya çalıştığını gördüm. Onun bu davranışı beni hayretler içinde bıraktı. O anneye hayran kaldım. Bakışlarındaki hüznün fakat o hüznü delen güç... O an anneliğin ne kadar kutsal olduğunu bir kez daha şahit oldum (k9). Bu süreçte birçok engeli bulunan insanla arkadaşlık kurdum iyi ilişkiler geliştirdim. Bunlar el betteki bana çok şey kazandırdı. Fakat özellikle görme engeli bulunan Şemseddin beyin yasınında ilerlemiş olmasına rağmen halen Okuması ve aynı zamanda memurluk yapması beni hem etkiledi hem de çok mutlu etti (k13).

3.6. Öğretmen Adaylarından Gelen Öneriler

Öğretmen adaylarıyla yapılan görüşme sonunda kedilerine sorulan “sormayı unuttuğum ve anlatmak istediğiniz bir durum varsa lütfen belirtiniz?” soruya katılımcılardan öneri mahiyetinde farklı cevaplar alınmıştır. Kimisi engelli öğrencilere burs verilmesini, kimisi THU dersi kapsamında engellilere yönelik farkındalık çalışmalarının yapılmasını, kimisi de engellilere yönelik farkındalık çalışmalarının sadece üniversite ile sınırlı kalmaması gerektiğini ve çalışmaların sürekli yapılmasını önermiştir. Katılımcılardan gelen görüşler veya altın örnekler niteliğindeki bulgular aşağıda verilmiştir.

Hocam benim sizden istediğim durumu iyi olmayan engelli arkadaşlara burs verilmesini arz ediyorum. (k2). Yaptığımız çalışma her ne kadar başlangıç olsa da çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Yaptığımız bu çalışma yüzde yüz farkındalık oluşturmasa da bazı şeylerin artık farkına varmamız için ve bu amaçla çalışmalarını yürütmek için bir ders oldu. İlk başlarda her ne kadar ders olarak görsem bile çalışmalarla birlikte bu

düşüncem tamamıyla değişti ve aslında şimdiye kadar yapmam gereken şeyi o anda yapmış olduğumun farkına vardım. Dolayısıyla bu derste engellilerde yönelik farkındalık yapılmalı diye düşünüyorum (k1). Tüm bunlarla birlikte bu çalışmaların sadece üniversite ile sınırlı kalmaması gerektiğini düşünüyorum. Çalışmaların daha geniş bir kitleye yayılmasını ve insanların bu konu hakkında bilinçlenmesi gerekir (k1). Toplumla hizmet uygulamaları dersi bize engelliler konusunda farkındalık oluşturdu ve olaylara daha farklı bir bakış açısıyla bakmamızı sağladı. Bu ders kapsamında engellilere yönelik farkındalık çalışmalarının sürekli yapılması önemlidir. Bu tür etkinliklerin çoğaltılmasını ve sıklıkla yapılmasını öneri olarak sunuyorum (k12). Engelli arkadaşlarımız oldukça içine kapanık, hassas ve çoğu bu engellini bir kusur ve ayıp olarak görmektedir bizim onları hayata ve topluma kazandırılmamız gerekiyor. Ancak bunu başarabilen ve bu konu da duyarlı olan çok az sayıda insan bulunmaktadır. Bence öncelikli amacımız toplum olarak sağlıklı bir bilince sahip olmak ve bu konuda çok ciddi bir araştırma yapıp gerekli bilgileri edinip engelli bireylere yaklaşmak ve sorunlarını gidermektir (k4). Malum kış mevsimindeyiz, yağın kardan dolayı yollar kapanmakta, buz tutmaktadır. Sarı şeritler görünmemektedir. Bu durum engelli arkadaşlarımızın yürümekte zorlanmasına sebep olmaktadır. Yetkili kişilerde farkındalık oluşturmamız gerektiğini düşünüyorum. Yetkili kişilere bu konu ile ilgili dilekçe de bulunulabilir (Hazal). Sosyal hayatın içinde engellilere ikinci sınıf insan muamelesi yapılması maalesef kötü bir durum bunu sıkça gerçek hayatta görmek mümkündür (k3).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Burada THU dersi ile toplumun önemli bir kesimini oluşturan ve dezavantajlı pozisyonunda olan engelli bireylere yönelik öğretmen adaylarının farkındalık düzeylerine ilişkin sonuçlar yer almıştır. Araştırmada THU dersi kapsamında öğretmen adaylarında, engelli bireylere yönelik farkındalık düzeylerinde bir artış olup olmadığı sorgulanmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile katılımcı öğrencilerle derinlemesine görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Katılımcılardan elde edilen veriler transkribe edildikten sonra içerik analize tabi tutulmuş ve bulgu olarak sunulmuştur. Çalışmanın araştırma sorularına bağlı olarak ulaşılan sonuçlar ise altı kategoride aşağıda sıra ile verilmiştir.

Çalışmanın birinci araştırma sorusuna bağlı olarak ulaşılan sonuçlara bakıldığında; katılımcıların önemli bir çoğunluğu %86,6'si THU dersini almadan önce engelli bireyler konusunda pek bir bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, engelli bireyler hakkında yanlış tutum ve bakış açısına sahip olduklarını, engelli bireyleri tanımadıkları için onlardan korkup kaçtıklarını, onlara acıyarak yaklaştıklarını, yardıma muhtaç ve ölümü bekleyen kişiler olarak gördüklerini ve onlarla nasıl iletişime geçecekleri konusunda zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının engelli bireylerle nasıl iletişime geçeceği, onlardan ne tür tepkiler alacağı konusunda endişe duymalarının en temel sebebi öğretmen adaylarının kendilerinden ziyade eğitim sistemimizde kaynaklanmaktadır. Çünkü engelli bireylerin büyük çoğunluğu adeta eğitim sistemimizin veya kurumların dışına itilmektedir. Birçoğu genel eğitim kurumlarından ziyade soyutlanmış ve belli engel gruplarına göre etiketlenmiş kurumlardan eğitim almaktadırlar. Bu da diğer bireylerin engelli bireyleri yakında tanımlarına engel olmaktadır. Hatta onlar hakkında olumsuz tutum, bakış ve davranışlara yol açmaktadır.

Katılımcılardan birinin “*bildiğim birçok şey birer yanıştan ibaretti. Ben engelli bireyleri Engelli WC tabelasında tanıdım sadece. Bundan öteye bir araştırma veya merak söz konusu değildi*” ifadeleri öğretmen adaylarının engelliler hakkındaki bilgisizliğinin tüm boyutlarını ortaya koymaktadır. Bir diğerinin, *Evet, engelli arkadaşlarım vardı ama ben onların farkında mıydım? Birakin farkındalık yaratmayı onların yanımızdan geçip gitmesinin bile farkında mıydım? Bilmiyorum...* (k1) ifadeleri ise öğretmen adaylarının engellilere yönelik farkındalık durumlarının ne düzeyde olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Ayrıca başka bir katılımcının “*yolda yürüyen bir engelli gördüğümde ona acıma duygusu ile bakıyordum acıdığım için yardım etmek istiyordum* (k13) sözleri öğretmen adayının THU dersinden önce engelli bireylere nasıl baktıklarının özeti mahiyetindedir.

İkinci araştırma sorusunun sonuçlarına bakıldığında; yapılan çalışmalar neticesinde katılımcıların büyük bir kesimi çevresindeki engellilerin farkına vardığını, onları da görmeye başladığını ve farkındalık düzeylerinde önemli bir değişiklik olduğunu sonucuna varılmıştır. Üçüncü soru ile ilgili sonuçlara bakıldığında, katılımcıların THU dersi sayesinde, sahada gerçekleştirilen ders ödevi sayesinde ve farkındalık kapsamında yapılan konferans sayesinde farkındalık kazandıkları ortaya çıkmıştır.

Dördüncü sonuca bakıldığında; öğretmen adaylarına THU dersi kapsamında kendilerinde engellilere yönelik önemli oranda duyarlılık geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin k9'un şu ifadeleri; “*Bu dersi aldıktan sonra empati düzeyim arttı. Artık daha duyarlıyım. Onlara yaklaşımım ilk başlardakinden çok daha farklı. Artık bakışlarımda sadece sevecenlik, dostane bir sıcaklık bulacaklarımdan eminim*” katılımcıların engellilere yönelik nasıl bir duyarlılık kazandıklarını gözler önüne sermektedir.

Araştırmada ulaşılan beşinci sonuç ise öğretmen adaylarının engellilerle ilgili etkilendikleri olay veya durumlarla ilgili. Katılımcıların bir kısmı engellileri sınırlandıran sosyal ve fiziksel çevredeki zorluklar gördükten sonra derinden etkilendiklerini, diğerleri engelli bireylerin yaşam öykülerinden etkilendikleri ve bazıları ise engelli bireylerin yaşama sınırsızlığından etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adayları sadece engelli bireylerin yaşadıkları sorunlardan etkilenmemişler aynı zaman da engelli bireylerin **hayata bakış açılarından, azimli ve güçlü bireyler olmalarından da** çok etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Özellikle üniversite bünyesinde memur olan ve ikinci üniversite okuyan görme engelli bir öğrenciyle tanışmaları, aynı zaman da bedensel ve görme engelli iki öğrencinin hem çalışıp hem okumaları çalışma grubundaki tüm öğrencileri derinden etkilemiştir. Diğer taraftan engelli bir öğrencinin çalışma grubunun bulunduğu bir ortamda *“hocam sizleri Allah yardımına gönderdi çok dardaydım”* demesi katılımcıları duygusal anlamda çok etkilemiştir.

Çalışmada ulaşılan son sonuç ise öğretmen adaylarının çalışmaya ilişkin önerileri ile ilgilidir. Öğretmen adaylarının bir kısmı engelli öğrencilere burs verilmesini, kimisi THU dersi kapsamında engellilere yönelik farkındalık çalışmalarının yapılmasını, engellilere yönelik farkındalık çalışmaların sadece üniversite ile sınırlı kalmaması gerektiğini ve çalışmaların sürekli yapılmasını önermişlerdir.

Bu çalışmanın sonuçları daha önceden yapılmış çalışmalar ile karşılaştırıldığında; THU dersi Türkiye’de son on yıldır uygulanmakta ve dersi ile ilgili çalışmalar oldukça azdır. THU dersi ile ilgili yapılan ilk çalışmalardan biri Çuhadar’ın (2008) “Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi Aracılığı ile Yurttaş-Öğretmen Yaratmak” adlı çalışması yurttaşlık eğitimi bağlamından yurttaş-öğretmen yetiştirme amacına ilişkin sonuçlara ulaşmıştır. Çoban vd., (2010) sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin THU dersine ilişkin tutumlarının diğer bölümlerde kayıtlı öğretmen adaylarının tutumları ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının derse yönelik tutumlarının diğer bölümlerde okuyan öğretmen adaylarına (beden eğitimi, fen bilgisi, Türkçe ve müzik öğretmenliği) göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akkocaoglu vd., (2010) THU dersi, öğretmen adaylarının toplumsal duyarlılık düzeylerinde önemli bir farklılaşma meydana getirdiğine dair sonuçlara ulaşmıştır. Elma vd., (2010) “Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin algıları” konusunu ele almışlardır. Araştırma sonuçları öğretmen adaylarının derse ilişkin algılarının olumlu olduğu; araştırmanın bağımsız değişkenlerinden cinsiyet değişkenine göre sosyalleşme boyutuna ilişkin öğretmen adaylarının algıları arasında anlamlı bir fark bulunduğu ve anabilim dalı değişkeni açısından öğretmen adaylarının kurum boyutu ile ilgili algıları arasında da anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Gürol vd., (2010) THU dersinin uygulanmasına ilişkin görüşleri araştırma konusu etmişlerdir. Araştırmada öğretmen adaylarının, THU dersinin kendi kişisel gelişimleri için yararlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tanrıseven vd., (2010) öğretmen adayların THU dersinin toplumsal sorunlara çözüm üretme imkânı sağladığı belirlenmiştir. Araştırmada THU dersinin, topluma hizmet uygulamalarına yönelik proje geliştirme becerilerini artırdığını, projede yapılacak işleri ayrıntılı bir şekilde planlama becerisinin gelişimine katkı sağladığı vurgulanmıştır. Küçüköğlü (2012) ise THU dersinin, literatür ve Türkiye’deki uygulamalar bağlamında ele almıştır. Uğurlu vd., (2013) öğretmen adaylarının THU dersine ilişkin algılar; dersin kişisel, mesleki ve topluma katkılarına ilişkin görüşler ile dersin işleniş sürecinde karşılaşılan güçlükler ve öneriler gibi konulara odaklanmışlardır. Arcagök vd., (2013) öğretim elemanlarının THU dersinin yürütülmesinde bazı sorunlar yaşandığı buna karşılık dersin öğretmen adaylarının kişisel veya sosyal gelişimleri açısından önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kocadere ve Seferoğlu (2013) THU ders ile gerçekleştirilen uygulamalar sayesinde öğretmen adaylarında topluma hizmet bilincinin ve farkındalığın geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Ergül ve Kurtulmuş (2014) THU dersinde sosyal sorumluluğa yer verilmesi ve öğretmen adaylarına sosyal sorumluluk kazandırabilmek amacıyla etkinlikler düzenlenmesi gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arı, Çubukçu, Girmen, Eren, vd., (2015). THU dersinin öğretmen adayları için faydalı olduğunu ve onlarda farkındalık artışı sağladığı sonucuna varmışlardır. Bu araştırma ise yapılan tüm araştırmalardan farklı olarak öğretmen adaylarından engellilere yönelik bir farkındalık oluşturma araştırması olarak yapılmıştır. Dolayısıyla bu araştırma daha önce yapılan diğer araştırmalardan farklı sonuçlara ulaşmıştır.

Sonuç olarak engelli birey sosyal hayatın hemen hemen her aşamasında belirli sorunlar veya zorluklar yaşamaktadır. Bu nedenle toplumsal yaşamın her alanında engelli bireylere yönelik farkındalık çalışmalarının artarak devam edilmesi gerekmektedir. Bu çalışma da böyle bir amaçla THU dersi kapsamında öğretmen adaylarında engellilere yönelik bir farkındalık oluşturmak neticesinde doğmuştur. Çalışma THU dersi kapsamında engellilere yönelik öğretmen adaylarında farkındalık oluşturma ile sınırlıdır. Dolayısıyla engellilere yönelik farkındalık çalışmaları; üniversitelerde öğrenim gören farklı meslek alanlarında kayıtlı olan tüm öğrencilere ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüm okullarda yönetici, öğretmen, öğrenciler ve toplumun her kesimine yönelik yapılması gerekmektedir. Bu nedenle katılımcıların önerdikleri gibi engellilere

yönelik farkındalık çalışmalarının toplumun tüm kesimine yönelik yapılması ve sürekli olması son derece önemlidir. Ayrıca öğretmenlik mesleği birey ve toplumsal meselelerle iç içe bir meslek olduğu için THU dersi öğretmen adayları üzerinde olumlu bir etki yaratabilecek bir derstir. Öğretmen adaylarının toplumsal meselelere daha duyarlı olması bu tür dersler sayesinde mümkündür. Yeter ki öğretim elemanları THU dersini yürütürken öğretmen adaylarına iyi danışmanlık ve rehberlik hizmetinde bulunsunlar. Çünkü THU dersini almadan önce öğretmen adayların engelli bireylerle ilgili oldukça az bilgiye sahip olmalarına rağmen bu ders kapsamında yapmış olduğumuz farkındalık çalışmasıyla dört aylık gibi kısa bir sürede öğretmen adayların önemli oranda farkındalık ve duyarlılık kazandıkları, hatta engelli bireylerin başarı öykülerinden etkilendikleri görülmüştür. Keza engelli ya da engelsiz bu dünya hepimizindir. Engelli bireyler için üzülme bir çare olmadığı gibi onlar için farkındalık oluşturmak da tek çare değildir. Asıl olan engelli bireylere yönelik yapılacak çalışmalara eşit vatandaşlık kimliği üzerinden hak temelli yaklaşımdır. Bir yandan toplumsal ve kamusal alanları engelli bireylerin engelsiz yaşan alanları haline getirmek için hizmet üretmek gerekir. Diğer taraftan toplumsal yaşamın her alanında engelli bireyleri kayıp nesil olmaktan kurtarıp onların farkına varmak gerekir. Ancak o zaman toplum olarak “çağdaş muasır medeniyetler düzeyine çıkmamız” mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adelman, C. (2006). Kurt Lewin and the origins of action research. *Educational Action Researcher*, 1,7-24. Doi:10.1080/0965079930010102.
- Akkocaoğlu, N., Albayrak, A. & Kaptan, F. (2010). “Topluma hizmet uygulamaları dersini alan öğretmen adaylarının toplumsal duyarlılık düzeyleri üzerine nitel bir çalışma (HÜ ilköğretim bölümü örneği)”, II. Uluslararası Öğretmen Yetiştirme Politikaları ve Sorunları Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 16–18 Mayıs 2010.
- Anderson, J. (1998). *Service-learning and teacher education*. Washington, DC: ERIC Clearinghouse on Teaching and Teacher Education (ED421481).
- Arcagök, S. ve Şahin, Ç. (2013) “Öğretim Elemanları ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Topluma Hizmet Uygulamaları” Dersine İlişkin Görüşleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), ss. 21-54.
- Arı A., Çubukçu Z. Girmen P., Eren E., vd., (2015). Toplum Hizmeti Çalışmalarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 16(1), s. 135-152.
- Ataunal, A. (2003). *Niçin ve Nasıl Bir Öğretmen*. Ankara: MEB Vakfı Yayınları.
- Aydoğan M. (2007). *Köy Enstitüleri: Amaçlar, İlkeler ve Uygulamalar*, Ankara: Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Butcher, J., Groundwater Smith, S., Howard, P., Labone, E., McFadden, M., McMeniman, M., Malone, K., Martinez, K., & Bailey, M. (2003) *Teacher education, community service learning and student efficacy for community engagement*. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 31(2), 109-124.
- Çoban, B., Kaşkaya, A. & Ağırbaş, Ö. (2010). “Sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin tutumlarının diğer bölümler ile karşılaştırılması (Erzincan üniversitesi örneği)”, 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri. Elazığ: Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 20- 22 Mayıs 2010.
- Çuhadar, A. (2008). “Topluma hizmet uygulamaları dersi aracılığı ile yurttaş-öğretmen yaratmak”, VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 2–4 Mayıs 2008.
- Deniz, M.(2014). *Üstünlerin Eğitiminin Tarihçesi: Dünyadan Güncel Örnekler ve Enderun Mektebi*, III. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu Bildiri Tam Metin Kitabı. Sakarya, 25-27 Haziran 2014, s. 152-160.
- Derince, Z. M. ve Özgen, B. (2015). *Eylem Araştırması*. Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt (Ed.), *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar içinde* (s.146-161). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elma, C., Kesten, A., Kiroğlu, K., Uzun, E. M., Dicle, A. N., & Palavan, Ö. (2010). Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin algıları. *Kuram ve uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16(2), 231-252.
- Erdem A. R., Kıran H., Susar K.F. (2011). “Köy Enstitüleri Mezunlarının Öğretmen Yeterliklerine İlişkin Nitel Bir Araştırma”, *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6, 1, 476-489.

- Ergül H. Kurtulmuş F. M. (2014). Sosyal Sorumluluk Anlayışının Geliştirilmesinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 13(49) s.221-232. ISSN:1304-0278
- Enos, S., & Troppe, M. (1996). Curricular models for service learning. *Metropolitan Universities Journal* 7(1), 71-84.
- Flecky K. (2011). *Foundations of Service Learning, Service Learning in Occupational Therapy Education Philosophy and Practice*, Sudbury: Jones and Bartlett Publishers.
- Furco, A. (1996). Service learning: A balanced approach to experiential education. In B. Taylor (Ed.) *Expanding Boundaries: Service and Learning*. Washington DC: Corporation for National Service.
- Gökçora İ.H. (2007). “Kulluktan Özgür Bireye: Üretken Eğitim ve Aydınlanma Yolunda Köy Enstitüleri”, *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 7 (1), 1-7.
- Gray M.J., Ondaatje E.H., & Zakaras L. (1999). *Combining Service and Learning in Higher Education*. Rand Education. ISBN: 0-8330-2757-3.
- Gürol, A. & Özercan, M.G. (2010). “Topluma hizmet uygulaması dersinin uygulanmasına ilişkin görüşlerin belirlenmesi”, 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu’nda sunulan bildiri. Elazığ: Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 20- 22 Mayıs 2010.
- Harkavy, I., Puckett, J. & Romer, D. (2000). Action research: Bridging service and research. *Michigan Journal of Community Service Learning, Special Issue*, 113-119.
- Hatcher, J. A., & Erasmus, M. A. (2008). Service-learning in the United States and South Africa: A comparative analysis informed by John Dewey and Julius Nyerere, *Michigan Journal of Community Service Learning*, 15(1), 49-61.
- Kocadere, S. A. ve Seferoğlu, S. S. (2013). Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin İşleniş: Uygulama Örnekleri ve Sürece İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 34 (II), s. 75-89.
- Küçüköğlü, A. (2012). Öğretmen Eğitiminde Topluma Hizmet Uygulamaları Deneyimsel Bir Öğrenme Yaklaşımı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. Sayı: 1/4 2012 s. 214-226.
- National Service-Learning Clearing House (2011). What is Service Learning, <http://www.servicelearning.org/what-is-service-learning>, Erişim Tarihi: 12.10.2017.
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (I. Cilt)*. (Çev. S. Özge). İstanbul: Yayınodası Yayıncılık.
- Quezada, R. L. & Christopherson R. W. (2005). Adventure-based service learning: University students' self-reflection accounts of service with children. *Journal of Experiential Education*, 28 (1), 1-16.
- Sönmez, Ö. F. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine Yönelik Görüşlerinin Kazanım Boyutunda Değerlendirilmesi, *The Black Sea Journal of Social Sciences Year:2 Number: 2*.
- Tanrıseven, I., Üredi, L. ve Yanpar-Yelken, T. (2010). “Öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamaları dersine ilişkin kazanımları, karşılaştıkları güçlükler ve çözüm önerileri”, 1. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi’nde sunulan bildiri. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi. 13-15 Mayıs 2010. <http://www.pegem.net/akademi>. Erişim Tarihi:14.10.2017.
- Tonkin, H. (Ed.). (2004). *Service-learning across cultures: Promise and achievement*. New York: International Partnership for Service-learning and Leadership.
- Uğurlu, Z. ve Kırıl, B. (2013) Öğretmen Adaylarının Topluma Hizmet Uygulamaları Dersinin İşleyiş Süreci ve Kazanımlarına İlişkin Görüşleri. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3 (1), 2013, 37-55.
- United Nations (1992). *Teaching and Learning about Human Rights: A Manual for Schools of Social Work and the Social Work Profession*, s.7. New York.
- Yeşilyaprak, B. (2006). *Eğitim Fakülteleri ve Topluma Hizmet İşlevi Çalışmayı*. Yayına
- Hazırlayan D. F.Çağlayan, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 200,

Yılmaz, K. (2011). “Eğitim Fakültelerinin Sosyal Sorumluluğu Ve Topluma Hizmet Uygulamaları Dersi”:
Nitel Bir Araştırma, Kuramsal Eğitimbilim, 4 (2), s. 86-108.

YÖK, Yükseköğretim Kurulu (2006). Eğitim Fakültelerinde Uygulanacak Yeni Programlar Hakkında
Açıklama Programlar ve Ders İçerikleri.
http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/yeni/programlar_ve_icerik.htm. Erş. Trh: 02.11.2017.

YÖK,http://www.yok.gov.tr/documents/10279/49665/sosyal_bilgiler.pdf Erş.Trh:02.11.2017.